

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Звіт з моніторингу в сфері захисту чеської гуманітарної організації «Людина в біді»

Липень-вересень 2025 р.

Схід та південь України

ЗМІСТ

Вступ	2
Контексті оновлення	3
Основні висновки	5
Методологія дослідження	7
Пріоритетні потреби та доступ до послуг	9
Становище осіб старшого віку та осіб з інвалідністю	14
Становище жінок	16
Становище дітей	17
Становище колишніх комбатантів	18
Свобода пересування та її обмеження	20
Цивільний стан та документи	22
Рівень життя та зайнятість	25
Житло, земля та майно	28
Соціальні послуги	30
Безпека	31
Рекомендації	32
Додатки	33

Вступ

У цьому звіті представлено результати третього раунду моніторингу в сфері захисту, проведеного з липня по вересень 2025 року на сході (у Дніпропетровській, Харківській, Запорізькій та Донецькій областях) та на півдні України (у Миколаївській області).

Мета моніторингу в сфері захисту – виявити тенденції розвитку ситуації в сфері захисту, визначити ризики та загрози, що безпосередньо впливають на добробут і безпеку цивільного населення, висвітлити ключові проблеми, що мають вирішальне значення для постраждалого населення, та визначити основні перешкоди в доступі до критично важливих послуг у досліджуваних областях.

Дані, отримані в ході третього раунду, дозволяють виявити зміни в ситуації у сфері захисту порівняно з попереднім раундом (квітень-червень), визначити нові виклики в сфері захисту та уточнити пріоритети для гуманітарного реагування в рамках існуючих та майбутніх програм. Це сприяє більш обґрунтованому стратегічному плануванню та прийняттю рішень у сфері гуманітарної допомоги.

Області, що охоплені цим моніторингом, залишаються одними з найбільш вразливих у контексті гуманітарної кризи, спричиненої повномасштабною війною. Постійні обстріли, пошкодження цивільної інфраструктури, вимушене переміщення населення та обмежений доступ до базових послуг створюють значні перешкоди для забезпечення прав людини та надання гуманітарного захисту.¹

¹ Управління з координації гуманітарних справ (УКГС). (січень 2025 р.) Україна: план гуманітарних потреб і реагування 2025 р.

Контексті оновлення

Станом на третій квартал 2025 року ситуація з безпекою на сході та півдні України залишається напруженою.

У Миколаївській області російська армія (РА) посилила удари по інфраструктурних об'єктах, зокрема по енергетичних і логістичних вузлах, а також збільшила кількість атак безпілотними літальними апаратами (БПЛА) вздовж ключової автомагістралі М14 між Миколаєвом і Херсоном. У вересні відбулася стрімка ескалація: було використано приблизно 150 безпілотників і чотири балістичні ракети, що в чотири рази перевищує обсяг, застосований у липні та серпні. Ці комбіновані удари були спрямовані на промислові зони, залізничні підстанції та енергетичні об'єкти з метою перевантаження протиповітряної оборони та порушення логістики. Загалом у результаті бойових дій у Миколаївській області загинули троє цивільних осіб і 26 отримали поранення.²

У Дніпропетровській області РА досягла значних успіхів на заході, на стику областей, взявши під контроль близько 78 кв. км території. Це призвело до розширення зони обов'язкової евакуації та зміни комендантської години в Синеликівському районі. Обласний центр і місто Павлоград зазнавали регулярних обстрілів промислових об'єктів. Також зафіксовано тактичні зміни: використання гібридних ракет «Гром-Е1» проти Дніпра та керованих авіаційних бомб проти Зеленодольська. Загалом у регіоні постраждало 408 цивільних осіб, з яких 71 загинуло.³

У Запорізькій області РА розширила свою зону впливу на крайньому сході області та просунулася в напрямку Плавнів, наблизивши лінію фронту до Приморського, що спричинило нову хвилю переміщення населення в Степногірській громаді. Промислові об'єкти в місті Запоріжжя залишалися регулярними цілями. Повітряні загрози змінилися через широке використання FPV-дронів, особливо в південних міських районах Запоріжжя, які вражали транспортні та пункти розподілу допомоги. В результаті бойових дій в регіоні 55 цивільних осіб загинули і 332 отримали поранення.⁴

У Донецькій області РА значно посилила наземні наступальні операції, зосередивши тиск у напрямках Покровська, Лиману та Новопавлівки. Територіальні завоювання призвели до введення обов'язкової евакуації, зокрема в Добропіллі та Дружківці. Поворотним моментом стала масована 44-годинна атака на Добропілля на початку липня із застосуванням понад 100 FPV-дронів, що призвело до закриття автомагістралі Т-0514 та призупинення гуманітарної діяльності. Ця ескалація спричинила різке збільшення кількості переміщених осіб з регіону, при цьому місцеві органи влади повідомляють про значний відтік населення з Добропілля. Незважаючи на це, рівень евакуації залишався низьким, особливо в Дружківці. Збільшення кількості ударів (166 протягом кварталу) також було зафіксовано в Краматорську та Слов'янську. В області зафіксовано найвищі ризики для цивільного населення: 938 поранених і 299 загиблих, особливо з огляду на

² Conflict & Humanitarian Data Centre (CHDC), INSO

³ Там само, с. 4.

⁴ Там само, с. 4.

масову евакуацію та те, що враховуються лише дані про контрольовану урядом частину області.⁵

У Харківській області РА значно посилила інтенсивність бойових дій. Кількість наступальних операцій у північному секторі області подвоїлася, а активність на Куп'янському напрямку зросла на 33%. Це посилення тиску змусило Збройні сили України перекинути ресурси з Донбасу, що, в свою чергу, створило нові точки тиску на фронті. Ключова ділянка автомагістралі М-03 між Ізюмом і Слов'янськом стала зоною активних бойових дій, що суттєво обмежило доступ гуманітарної допомоги та спричинило нову хвилю переміщення населення. Загалом у результаті бойових дій у Харківській області загинуло 91 цивільна особа, 503 отримали поранення.⁶

Загалом, третій квартал 2025 року відзначився значним збільшенням інтенсивності повітряних атак (понад 16 082 БПЛА та 531 ракета) та зміною тактики РА. Незважаючи на збільшення кількості атак, переорієнтація ударів з густонаселених районів на конкретні об'єкти інфраструктури призвела до значного зменшення кількості поранених порівняно з попереднім періодом. За цей час по всій країні було вбито 747 цивільних осіб і 3793 отримали поранення.⁷

⁵ Там само, с. 4.

⁶ Там само, с. 4.

⁷ Там само, с. 4.

Основні висновки

- Перешкоди для **свободи пересування** залишаються серйозною проблемою в усіх областях, що охоплюються моніторингом, значно обмежуючи доступ до **основних послуг, зайнятості та освіти**. Перешкоди пов'язані з **безпековими ризиками**, наявністю контрольно-пропускних пунктів, нестачею **водіїв** та обмеженою **доступністю транспортних засобів**, що особливо впливає на свободу пересування **чоловіків призовного віку та мешканців сільських громад**.
- **Фінансові труднощі та обмежені можливості працевлаштування** залишаються поширеними явищами, що зумовлено тривалою **нестабільністю та переміщенням населення**, що призводить до **закриття підприємств та високої плинності кадрів**. Домогосподарства все частіше вдаються до **негативних стратегій подолання труднощів**, зокрема скорочують витрати на харчування та охорону здоров'я, що може ще більше посилити економічну вразливість та підвищити ризики, пов'язані з захистом.
- Загальна **безпекова ситуація** в областях, що охоплені моніторингом, **погіршилася** з часу попереднього раунду. Порушення у сфері захисту у вигляді безрозбірливих атак залишаються критичною проблемою в усіх **областях**, особливо в **Донецькій області**, що призводить до **евакуації, перенесення адміністративних служб та обмеженого доступу до безпечних місць притулку**, а також ще більше обмежує **свободу пересування та можливість задовольняти базові потреби**.
- **Житло** є найменш доступною базовою послугою (56 %), за ним йдуть **охорона здоров'я (46 %), водопостачання, санітарія та гігієна (42 %)** та **освіта (40 %)**. Багато домогосподарств стикаються з труднощами у проведенні ремонту житла, оскільки державна компенсація, що надається в рамках програми є-Відновлення, є недостатньою, а ситуацію ускладнюють проблеми з оформленням документів та інші пов'язані з цим обмеження.
- **Люди старшого віку та особи з інвалідністю** продовжують несумірно страждати від **фінансової нестабільності, обмеженого доступу до медичного обслуговування, прогалин у соціальній підтримці, труднощів з доступом до реабілітаційних та транспортних послуг**, а також проблем із **доступом до безпечних притулків**. Бар'єри є більш вираженими в **сільських районах**, де **фізичний доступ, проблеми зі зв'язком та відсутність інфраструктури збільшують вразливість**.
- **Жінки** продовжують стикатися з особливими проблемами через свою стать, включаючи підвищене навантаження **домашніми обов'язками та доглядом за дітьми**, обмежені **можливості для заробітку** та інші питання, що обмежують **участь у ринку праці**. **Ризики гендерно-зумовленого насильства** залишаються ключовою проблемою в контексті погіршення безпеки та обмеженого доступу до основних послуг.
- Основні проблеми для **дітей** включають погіршення **психологічного благополуччя, обмежену соціалізацію та відсутність позашкільних заходів**. Перешкоди для дистанційного навчання посилюються **нестабільним підключенням до Інтернету та перебоями в електропостачанні**.

- **Колишні комбатанти** стикаються з проблемами, пов'язаними із **зайнятістю, бюрократичними формальностями** при отриманні **пільг, недостатніми реабілітаційними послугами, відсутністю соціального житла та стигматизацією**, пов'язаною з психічним здоров'ям, що обмежує їх **реінтеграцію**.
- **Доступ до оформлення документів** залишається складним через складні адміністративні процедури, **труднощі з транспортом, відсутність необхідних підтверджуючих документів** та побоювання **мобілізації** при взаємодії з державними органами.

Методологія дослідження

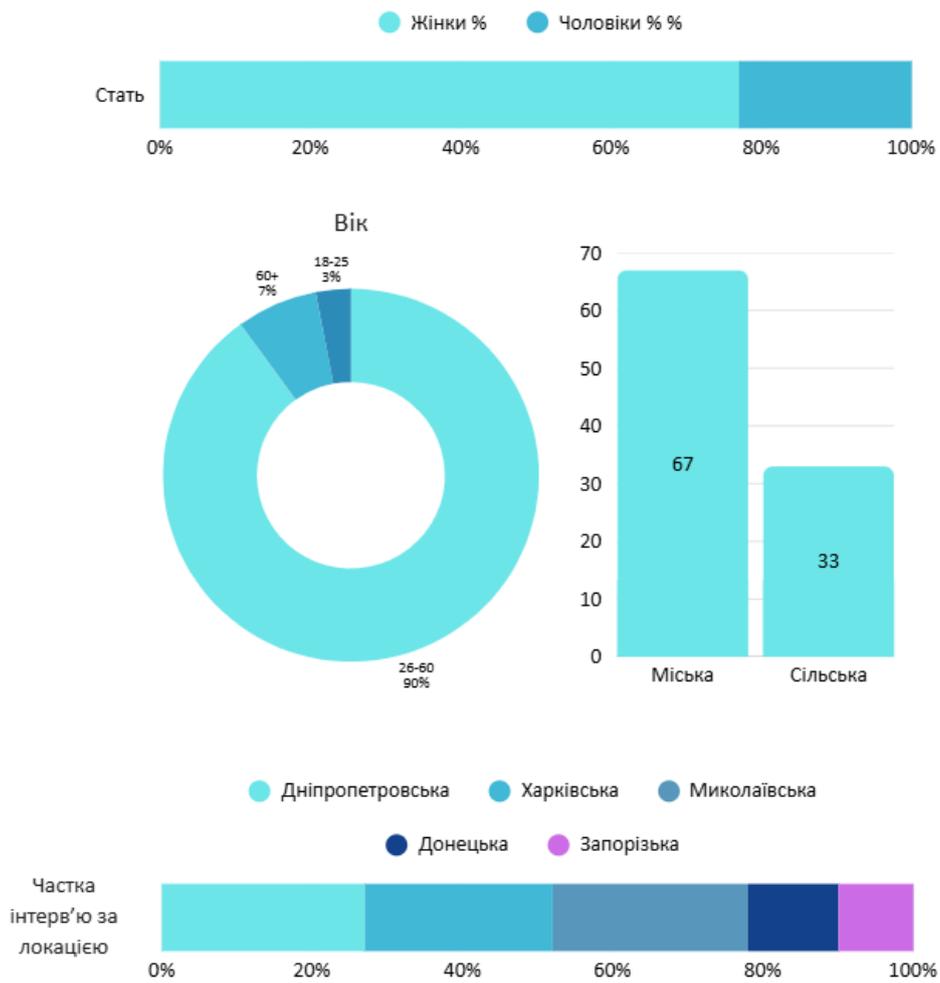
Дані моніторингу у сфері захисту були зібрані за допомогою опитувальника, розробленого внутрішньо PIN. Збір даних проводився шляхом очних та дистанційних інтерв'ю з ключовими інформантами (KI), включаючи представників місцевих органів влади (69%), організацій громадянського суспільства (22%), фахівців у галузі охорони здоров'я та освіти (7%), а також громадських активістів та волонтерів (2%). Опитувальник містив як закриті, так і відкриті питання, що дозволило зібрати кількісні та якісні дані. Тріангуляція даних була проведена шляхом аналізу вторинних джерел. Всього з липня по вересень 2025 року було проведено 60 інтерв'ю з ключовими інформантами. Третій раунд моніторингу охоплював як ключових інформантів попереднього етапу, так і нових респондентів. Такий підхід забезпечив баланс між відстеженням змін у часі та розширенням джерел інформації шляхом включення нових точок зору та досвіду. Більшість респондентів були особами, які не були переміщені (52 респонденти, що становить 86%), тоді як 7 респондентів (12%) були внутрішньо переміщеними особами, 1 респондент (2%) відмовився відповідати. Інтерв'ю проводилися в п'яти областях: 16 у Миколаївській, 15 у Харківській, 16 у Дніпропетровській, 7 у Донецькій та 6 у Запорізькій. Детальні демографічні характеристики ключових інформантів наведено на рисунку 1.

У цьому раунді моніторингу додаткова увага була приділена становищу **колишніх комбатантів**. Деякі ключові інформанти представляли організації, що надають допомогу колишнім комбатантам та захищають їхні права. Був введений новий блок питань для вивчення **можливостей працевлаштування** в громадах з метою кращого виявлення нових викликів та прогалин. Більша увага також приділялася конкретним потребам **жінок**, що відображає зростаючу стурбованість, про яку повідомляли ключові інформанти в попередніх оцінках. Анкета була додатково розширена для поглиблення аналізу питань **житла, землі та майна (HLP)**, а також **транспорту**, що все більше впливає на доступ до багатьох основних послуг.

Обмеження:

Моніторинг у сфері захисту базується переважно на інформації, наданій ключовими інформантами, і тому не є статистично репрезентативним для постраждалого населення. Висновки відображають погляди та знання цих інформантів і можуть не охоплювати весь спектр досвіду. Як результат, виявлені тенденції або порівняння слід розглядати як орієнтовні, а не остаточні, і їх не можна використовувати для кількісної оцінки поширеності конкретних ризиків у сфері захисту. Іншим обмеженням є те, що багато ключових інформантів представляють місцеві органи влади або структурні підрозділи на різних адміністративних рівнях, що може впливати на сприйняття та повідомлення про потреби та виклики громади, що потенційно може призвести до упередженості на користь інституційних точок зору, а не точок зору постраждалого населення.

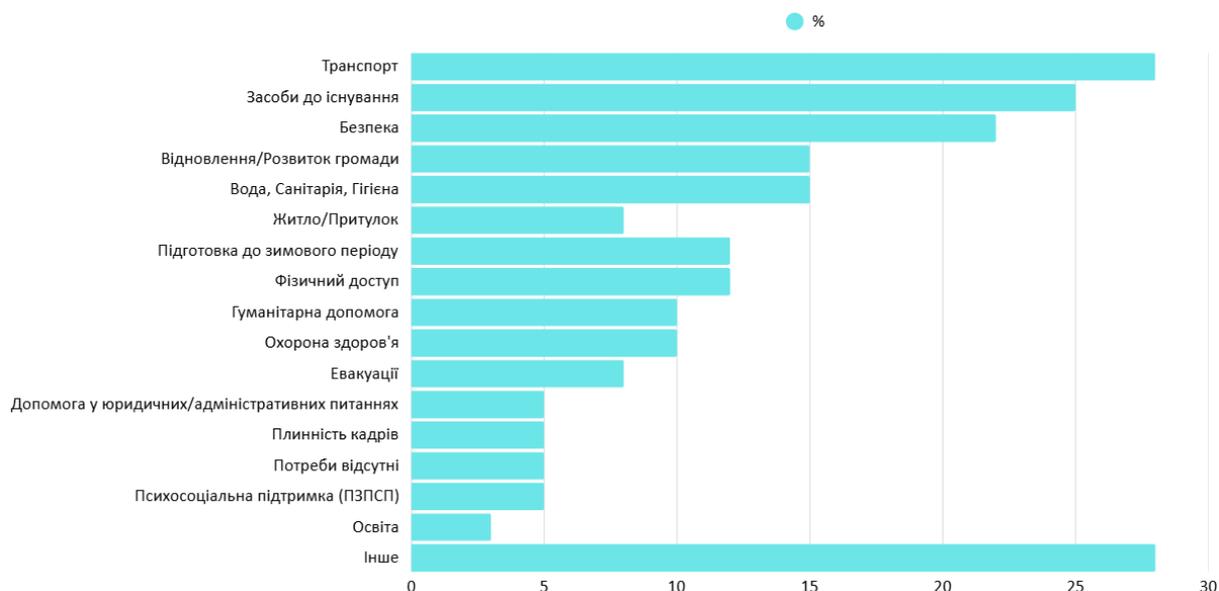
Рисунок 1. Демографічні характеристики ключових інформантів

Пріоритетні потреби та доступ до послуг

У Миколаївській, Дніпропетровській, Харківській, Запорізькій та Донецькій областях ключові інформанти визначили пріоритетні потреби громад. Найчастіше як основну потребу називали транспорт (28 % ІКІ), 25 % виділили потреби, пов'язані із засобами до існування, а 22 % зазначили безпеку як нагальну потребу своїх громад (рис. 2).

Рисунок 2. Пріоритетні потреби та доступ до послуг

За даними ключових інформантів, порівняно з попереднім раундом моніторингу у сфері захисту, **транспорт** став **проблемою**, про яку найчастіше повідомляють. Це питання є **основною проблемою** в усіх областях і суттєво впливає на можливість населення отримати доступ до основних послуг, зокрема адміністративних і соціальних, медичних та освітніх. Обмежені варіанти пересування також обмежують можливість дорослих знайти та зберегти зайнятість, а дітей – відвідувати навчальні заклади очно.

На додаток до проблем з транспортом, що існували ще до початку повномасштабної війни, ситуація погіршилася з 2022 року через нестачу водіїв у зв'язку з мобілізацією⁸, обмежену доступність громадського транспорту, безпекові ризики, пов'язані з пересуванням по дорогах, та збільшення кількості контрольно-пропускних пунктів у багатьох областях.

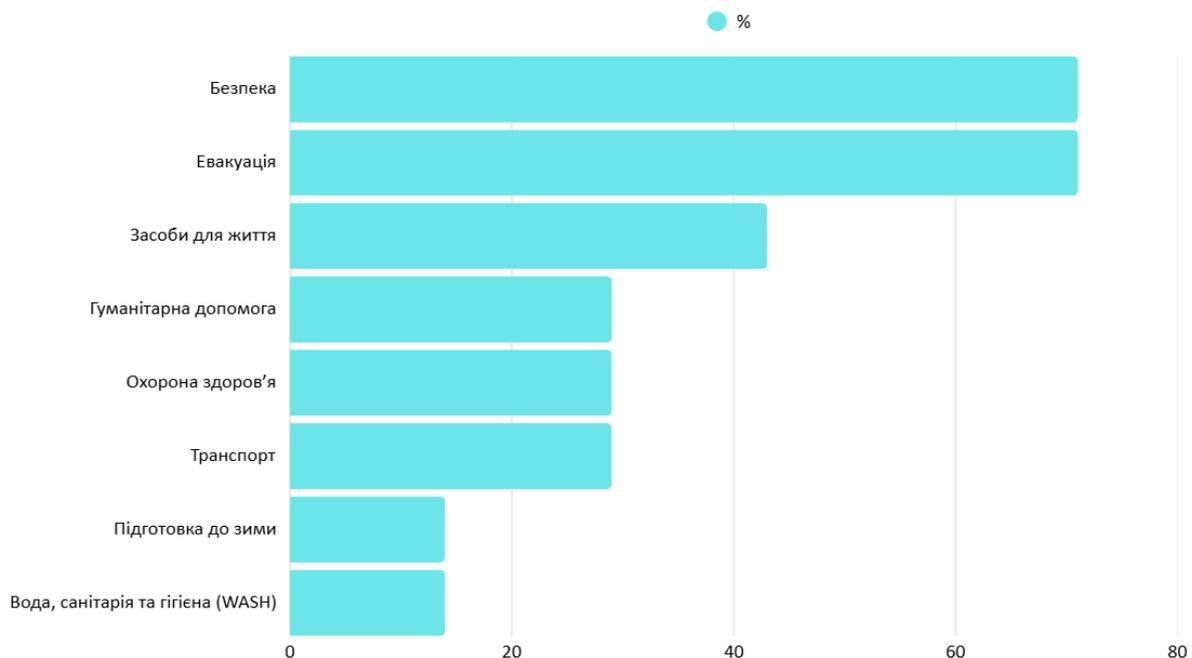
Також часто відзначали фінансові труднощі та проблеми із зайнятістю. Через постійну нестабільність, переміщення населення, мобілізаційні процеси, закриття або пошкодження підприємств та інші фактори можливості працевлаштування є

⁸ УКРАЇНА. Аналіз у сфері захисту. *Війна швидко не завершується. Вплив війни на захист цивільного населення в Україні, вересень 2025.*

обмеженими, а висока плинність кадрів залишається поширеним явищем. Ці тенденції негативно впливають на економічну стабільність домогосподарств та економіку в цілому.

Питання безпеки залишаються критичними у всіх областях, але особливо гостро стоять у Донецькій області, де 71% ключових інформантів визначили безпеку як найнагальнішу проблему, що відображає погіршення ситуації з безпекою, пов'язане з інтенсифікацією бойових дій.⁹ Основним чинником вразливості є постійна уразливість цивільних районів цілеспрямованим і безрозбірливим атакам, які безпосередньо обмежують пересування, порушують надання основних послуг і призводять до постійних евакуацій. Функціонування державних інституцій **поглиблює відсутність** доступу до адміністративної та соціальної підтримки, особливо для тих, хто залишається на місці. Для людей, які залишаються в прифронтових громадах, переїзд часто є неможливим через невизначеність щодо майбутнього місцеперебування, відсутність підтримки сім'ї/соціальних контактів, фінансові складнощі, обов'язки по догляду (в тому числі за членами сім'ї або худобою) або стан здоров'я. Як результат, умови життя продовжують погіршуватися, і мешканці все частіше надають пріоритет задоволенню базових потреб, а не довгостроковому відновленню. Майже 30% ключових інформантів у прифронтових районах Донецької області повідомили про гостру потребу в гуманітарній допомозі, після безпеки, евакуації та підтримки засобів до існування (рис. 3).

Рисунок 3. Пріоритетні потреби та доступ до послуг у Донецькій області

Виклики у сфері відновлення та розвитку в Миколаївській області залишаються значними і відповідають висновкам попереднього моніторингу. Ключові інформанти та

⁹ УВКБ ООН. (10 жовтня 2025 р.). Україна: Оновлення щодо захисту – Захист цивільних осіб під час збройного конфлікту (вересень 2025 р.)

зовнішні оцінки ¹⁰ вказують на те, що мешканці почали повертатися до своїх громад, де вони стикаються з обмеженими можливостями працевлаштування, пошкодженою комунальною інфраструктурою та закритими навчальними закладами. У деяких громадах продовжують існувати проблеми, пов'язані з доступом до послуг ВСГ. Ці проблеми безпосередньо впливають на здатність ВПО, що повертаються, реалізувати сталі рішення, оскільки обмежені засоби до існування, інфраструктура та базові послуги перешкоджають їхній стійкій реінтеграції в громади.

У Дніпропетровській області, за даними ключових інформантів, найнагальнішими потребами в цьому раунді моніторингу були **засоби до існування** (включно з працевлаштуванням), про що зазначили 31% респондентів.

Ключові інформанти із Запорізької області наголосили на підтримці в **підготовці до зими та гуманітарній допомозі** як на основних потребах своїх громад (50% ключових інформантів).

У Харківській області відповіді були різними, що відображало різноманітні потреби громади. Серед них були проблеми безпеки та транспорту, обмежений доступ до послуг, труднощі у наданні послуг через **нестачу персоналу, відсутність обладнання та недостатня підготовка центрів життєстійкості**¹¹ в рамках заходів із підготовки до зими та надзвичайних ситуацій, а також інші потреби.

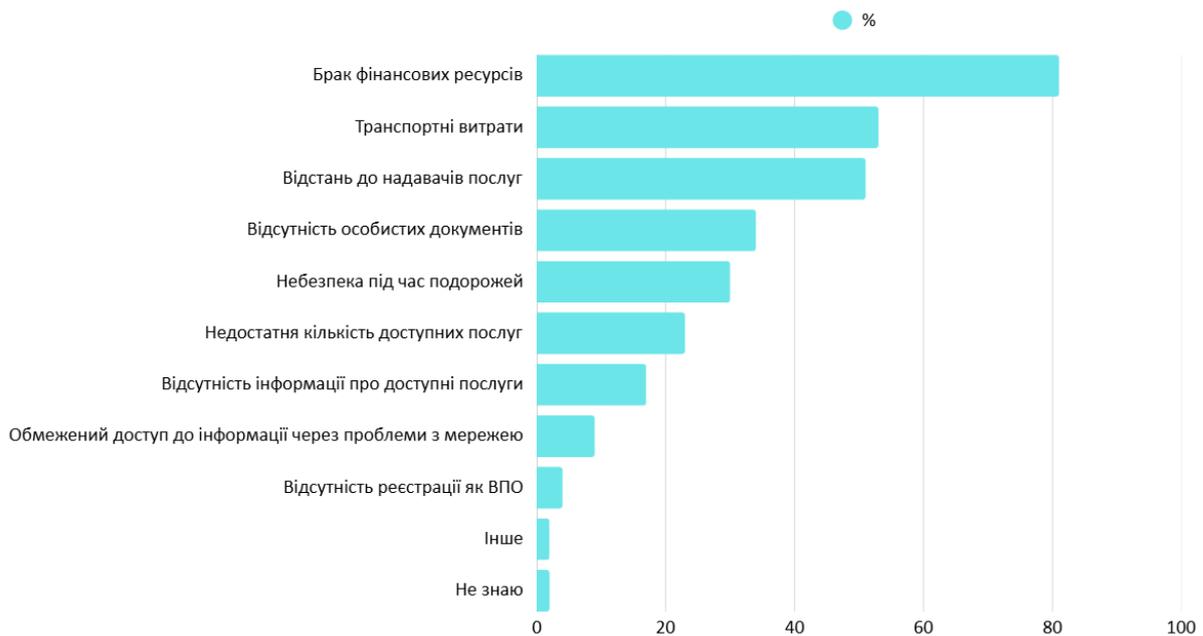
Що стосується найбільш критичних **потреб, які не задовольняються** в усіх областях, що підлягають моніторингу, то найголовнішою проблемою є **житло**, про що повідомили 56% ключових респондентів, головним чином через тривале переміщення, обмежену доступність соціального житла та проблеми з доступом до державних програм відновлення житла. Обмежений доступ до медичного обслуговування зазначили 46% респондентів, за ним йдуть водопостачання, санітарія та гігієна (ВСГ) – 42% та освіта – 40%.

Як і в попередньому раунді моніторингу, **основні перешкоди, що заважають доступу до основних послуг** у всіх п'яти областях, залишаються в основному незмінними (рис. 4). Найчастіше згадуваною перешкодою є **недостатність фінансових ресурсів**, на що вказали 81% ключових респондентів. Крім того, 53% вказали на **проблеми з транспортом**, а 51% – на **великі відстані до постачальників послуг**. Відсутність особистих документів, необхідних для доступу до послуг, зазначили 34% респондентів. Побожування щодо безпеки під час подорожей та загальна відсутність державних послуг у деяких громадах також залишаються ключовими проблемами.

¹⁰ Danish Refugee Council (DRC). (2025, липень). *Звіт щодо моніторингу потреб у соціально-правовому захисті в Україні: квітень–червень 2025*.

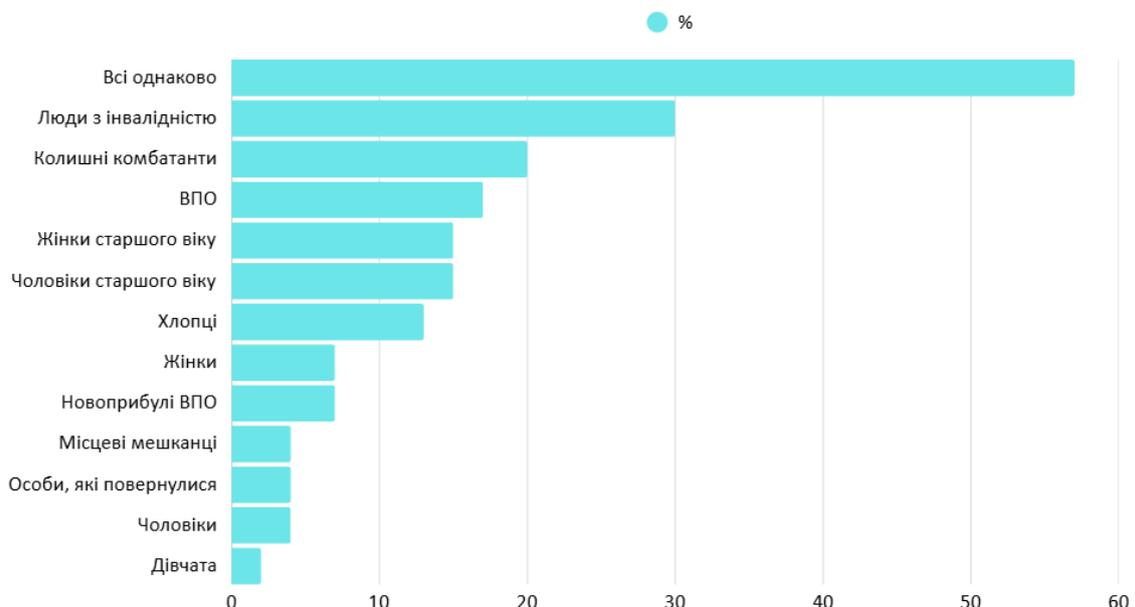
¹¹ Мінсоцполітики. (2024, січ 2025). Центри життєстійкості можуть з'явитися у кожній громаді

Рисунок 4. Основні бар'єри у доступі до життєво важливих послуг

57% ключових інформантів зазначили, що вищезазначені перешкоди загалом однаково впливають на всіх людей, тоді як інші підкреслили, що особи з інвалідністю, колишні комбатанти, внутрішньо переміщені особи (ВПО) та старші жінки і чоловіки найбільше страждають від перешкод у доступі до життєво важливих послуг (рис. 5).

Рисунок 5. Соціальні групи, які відчувають найбільший вплив бар'єрів

Екс-комбатанти часто стикаються з затяжними бюрократичними процедурами, очікуючи на допомогу. Для ВПО пошук відповідного житла та адаптація в нових громадах є серйозним викликом. Особи з інвалідністю часто стикаються з перешкодами у фізичному доступі до послуг, а також перебувають у групі підвищеного ризику під час евакуації. Усі

вищезазначені групи є особливо вразливими через низький рівень доходів, що значно обмежує їхню здатність задовольняти свої базові потреби.

Становище осіб старшого віку та осіб з інвалідністю

Згідно з результатами третього раунду моніторингу, люди старшого віку продовжують стикатися з серйозними проблемами у задоволенні своїх потреб. Основними перешкодами є **обмежений доступ до фінансових ресурсів** (57% ключових інформантів), **труднощі з доступом до медичних послуг** (45%) та **недостатня підтримка з боку сім'ї та послуги з догляду** (34%).

Найменш доступними послугами для людей старшого віку є **медична реабілітація** та **транспорт** (про що повідомили 54% інформантів), послуги з підтримки проживання (48%), паліативна та стаціонарна допомога (42%), а також допомога у вигляді натуральних товарів, таких як: продукти харчування, одяг, взуття, засоби гігієни та ліки (40%).

Ключові інформанти також наголосили на системних проблемах у секторі охорони здоров'я, зокрема на дефіциті ліків та збільшенні навантаження на медичні заклади. У громадах Донецької області доступ до послуг ще більше обмежений через переміщення установ, брак фахівців, відсутність банкоматів, недоступність базових медичних послуг (таких як невідкладна допомога) та відсутність соціального транспорту до медичних закладів.

Фінансові труднощі також залишаються однією з найважливіших перешкод. За словами ключового інформанта в Дніпропетровській області:

«Пенсіонери (переважно люди старшого віку) наразі не мають реальної фінансової незалежності»

Низький рівень доходів особливо впливає на людей старшого віку в зимовий період, коли зростають витрати на комунальні послуги, а також витрати на паливо для тих, хто не має газового опалення, та в районах, де системи опалення більше не функціонують або можуть бути відключені. Для цієї вікової групи труднощі з оплатою належного опалення становлять серйозну загрозу для здоров'я та безпеки, а з огляду на обмежені фінансові ресурси, включаючи низькі пенсії, та часту залежність від зовнішньої підтримки, ці проблеми стають особливо гострими.

Також повідомлялося про труднощі, пов'язані з цифровими технологіями, зокрема відсутність інтернет-з'єднання для подання заявок на допомогу в режимі онлайн, обмежений доступ до цифрових пристроїв, а також довгі черги для отримання електронних направлень.

Особи з інвалідністю також продовжують стикатися з серйозними проблемами. Найбільш значною перешкодою є відсутність доступу до фінансових ресурсів, на що вказали 73% ключових інформантів. Ця проблема є особливо гострою в сільських районах, де 82% ключових інформантів наголосили на фінансовій нестабільності, підкресливши підвищену вразливість осіб з інвалідністю, які проживають за межами міських центрів.

Крім того, 39% ключових інформантів повідомили, що особи з інвалідністю мають труднощі з доступом до медичних послуг, а 37% зазначили недостатню підтримку з боку сім'ї. Види допомоги, які залишаються недоступними або важкодоступними для осіб з інвалідністю, дуже схожі на ті, з якими стикаються люди старшого віку, а саме: медична реабілітація, транспортні послуги, допомога у вигляді натуральних засобів, короткострокове проживання, різні види догляду та інші соціальні послуги. Ці прогалини наражають осіб з інвалідністю на значні ризики, включаючи відсутність догляду, обмежену мобільність та неможливість самостійно задовольняти основні потреби, що підриває їхню безпеку, добробут, гідність та здатність повноцінно брати участь у житті громади.

У третьому раунді моніторингу найскладніша ситуація для осіб з інвалідністю була зафіксована в Донецькій області, де спостерігалися ознаки погіршення ситуації у зв'язку з посиленням обов'язкової евакуації. Ті, хто залишився, змушені самостійно справлятися з ситуацією, стикаючись із підвищеними ризиками для своєї безпеки та благополуччя. За словами одного з ключових інформантів:

«Наразі не працює нічого, що дозволяє отримувати послуги.»

Ключові інформанти зазначили, що підтримка в евакуації осіб з інвалідністю залишається критично необхідною. Обмежений доступ до Інтернету та нестабільні мережі зв'язку також ускладнюють доступ до інформації про доступні послуги, процедури реєстрації або варіанти евакуації. В результаті багато осіб з інвалідністю ризикують залишитися без допомоги, не отримати життєво необхідну підтримку в евакуації та бути не охопленими гуманітарною допомогою. У деяких громадах соціальні установи та постачальники послуг були повністю переселені через постійні обстріли та погіршення ситуації з безпекою. Ключові інформанти також наголосили на нестачі кваліфікованих фахівців та необхідності розвитку фізично доступної інфраструктури для надання соціальних послуг. Проте деякі ключові інформанти зазначили, що певні громади вживають заходів для поліпшення фізичного доступу до установ для вразливих груп населення.

Становище жінок

Згідно з даними моніторингу третього раунду, серед найчастіше згадуваних проблем – **збільшення навантаження на домогосподарства, очолювані жінками** (60% ключових інформаторів вибрали цей варіант), **брак фінансових ресурсів** (58%) та **обмежені можливості працевлаштування** (57%). Інші проблеми, про які часто повідомляли, включають обмежений доступ до дошкільної/шкільної освіти (45%) для дітей у домогосподарствах та відсутність особистого простору або можливостей для самореалізації (40%) (рис. 6).

Рисунок 6. Основні труднощі, з якими стикаються жінки в регіонах

Постійною перешкодою є необхідність для жінок поєднувати оплачувану роботу з доглядом за дітьми та домашніми обов'язками, що відображає вплив традиційних гендерних ролей. Ці ролі посилюють вплив обмежених можливостей в галузі освіти та догляду за дітьми, обмежуючи можливості жінок щодо працевлаштування та самореалізації. У багатьох громадах, особливо в **прифронтових районах**, ключові інформанти зазначили, що ситуація залишається особливо складною через постійні обстріли, обмежену доступність безпечних укриттів, пошкоджені школи/дитячі садки або школи/дитячі садки, що працюють лише в дистанційному форматі, високі ціни на товари першої необхідності, періодичні проблеми з доступом до води, проблеми з житлом (особливо для переміщених осіб), проблеми з доступом до медичних послуг та зменшення можливостей працевлаштування.

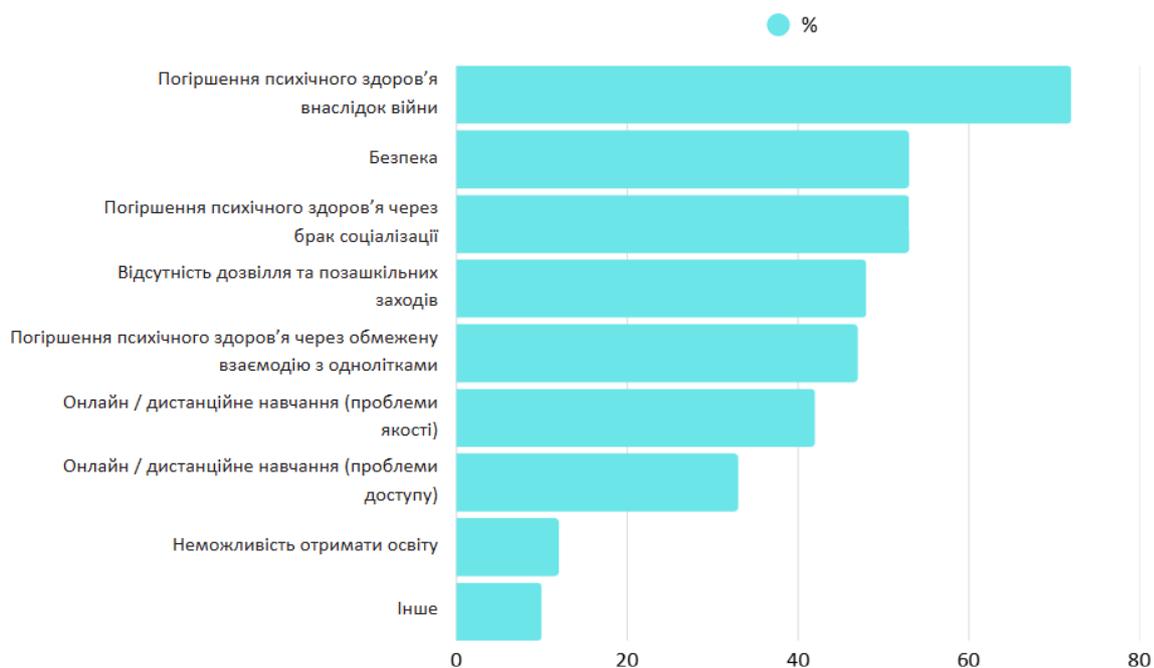
У цьому раунді моніторингу КІ не повідомляли безпосередньо про збільшення випадків гендерно-зумовленого насильства (ГЗН), зокрема в Миколаївській області. Однак ризики, пов'язані з ГЗН, залишаються актуальними, особливо з огляду на стрімке погіршення ситуації з безпекою та обмежений доступ до базових послуг. Останні оцінки, проведені

DRC (квітень-червень 2025 р.)¹² показали, що насильство з боку інтимного партнера залишається найчастіше згадуваною формою ГЗН у кількох областях, що непропорційно впливає на жінок і дітей.

Становище дітей

Що стосується дітей, найгостріші проблеми, на які було звернено увагу в ході цього моніторингу, включають **погіршення психологічного благополуччя внаслідок війни** (про що повідомили 72% ключових інформантів) та **погіршення емоційного стану, пов'язане з обмеженою соціалізацією, нестабільну безпекову ситуацію** (про що повідомили 53% ключових інформантів). Крім того, 48% ключових інформантів повідомили про **відсутність дозвілля та позашкільних заходів**. Ці проблеми в цілому відповідають тенденціям, виявленим під час попередніх раундів моніторингу у сфері захисту, однак, як видається, вони ще більше поглиблюються через погіршення безпекової ситуації в багатьох областях. (Рисунок 7).

Рисунок 7. Основні труднощі, з якими стикаються діти в регіонах

У деяких районах **Миколаївської та Донецької областей**, де транспорт і безпека залишаються серйозною проблемою, КІ повідомили про обмеженість шляхів сполучення між невеликими селами та навчальними закладами.

«Немає шкільного автобуса, яким діти з сусідніх сіл могли б доїжджати до школи». — КІ з Миколаївської області

¹² Danish Refugee Council (DRC). (2025, липень). *Звіт щодо моніторингу потреб у соціально-правовому захисті в Україні: квітень–червень 2025.*

«Навчальні заклади закриті; діти добираються до найближчої школи за 30 км». – КІ з Донецької області

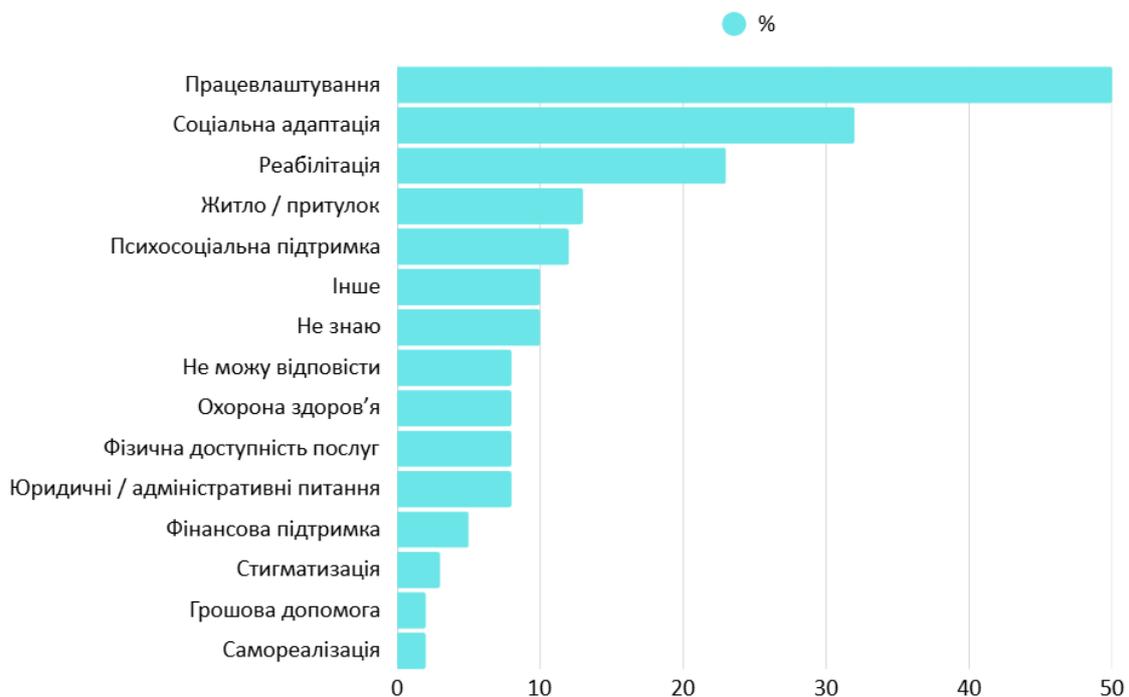
Також трапляються випадки, коли діти змушені залишатися вдома самі через те, що батьки працюють, а також через відсутність можливості відвідувати школу, що викликає додаткові занепокоєння щодо їхньої безпеки.

Перехід на **дистанційне навчання** створює додаткові проблеми, зокрема обмежений доступ до Інтернету та періодичні відключення електроенергії. Обмежений прямий контакт з вчителями та однолітками також може негативно впливати на емоційне благополуччя дітей.

Становище колишніх комбатантів

У третьому раунді моніторингу вперше була проведена оцінка ситуації колишніх комбатантів та основних викликів, з якими вони стикаються. Загалом, 68% ключових інформантів (КІ) вважали становище колишніх комбатантів у своїх громадах задовільним; 8% оцінили його як хороше, 22% – як погане, а 2% – як дуже погане. Найбільш нагальними проблемами для колишніх комбатантів є **зайнятість** (50% КІ вибрали цю відповідь), **соціальна адаптація** (32%), **фізична реабілітація** (23%), **житло/притулок** (13%) та **психосоціальна підтримка** (12%) (рис. 8).

Рисунок 8. Основні труднощі, з якими стикаються колишні комбатанти в регіонах

Останні дослідження також показують, що зайнятість є серйозною проблемою і вважається ключовим фактором, що сприяє реінтеграції колишніх комбатантів у

супільне життя громади.¹³ КІ відзначили, що обмежена кількість робочих місць є основною перешкодою для працевлаштування. Іншою важливою проблемою, з якою стикаються колишні комбатанти, є **бюрократизація** багатьох процесів, зокрема тих, що пов'язані з отриманням виплат, соціальних пільг, медичного обслуговування та інших базових послуг.

КІ зазначили, що в багатьох громадах відсутні програми реабілітації, особливо з медичним компонентом. Обмежений доступ до **соціального житла**, а також необхідність **психосоціальної підтримки** як ключового чинника поліпшення психічного здоров'я також були названі істотними проблемами. У деяких випадках колишні комбатанти стикаються зі **стигматизацією, пов'язаною з доступом до психосоціальної підтримки**. За словами КІ, негативний досвід спроб отримати психосоціальну підтримку через соціальні служби може відштовхувати колишніх комбатантів від повторного звернення за допомогою. Загалом, ці фактори ускладнюють реінтеграцію та ще більше обмежують доступ колишніх комбатантів до необхідної підтримки.

¹³ MOM. (2025, березень). *Veteran Profiles and Reintegration Challenges in Ukraine: Thematic Brief [Профілі ветеранів та виклики реінтеграції в Україні. Тематичний звіт]*

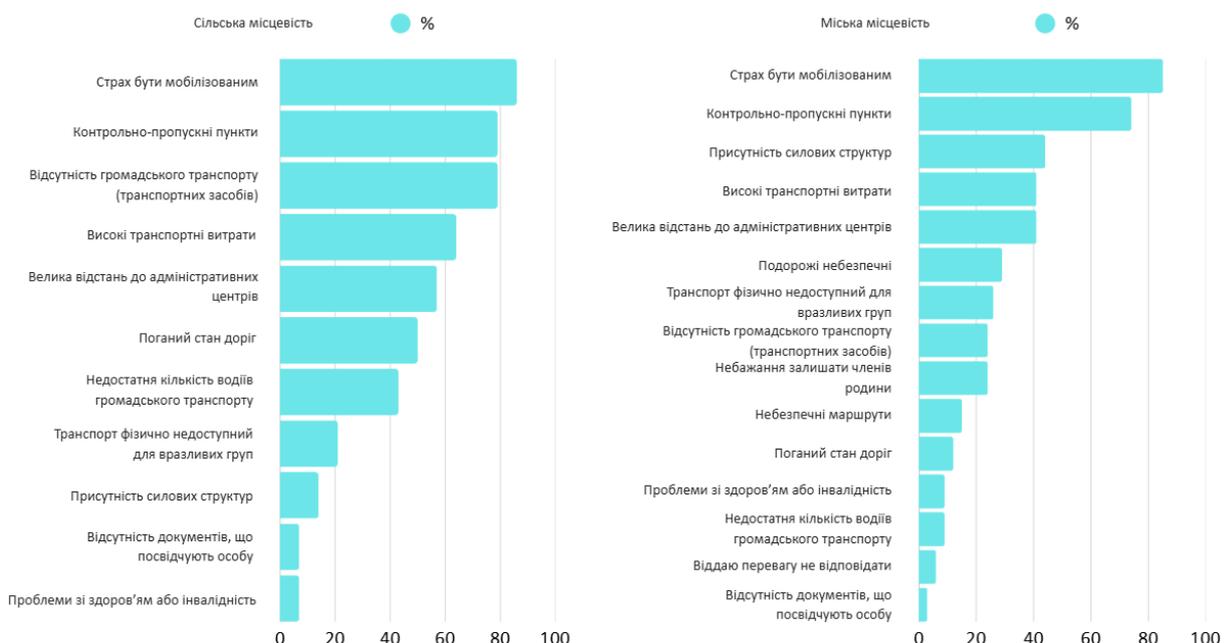
Свобода пересування та її обмеження

Згідно з даними третього раунду моніторингу, основні обмеження та перешкоди для свободи пересування залишаються економічними, фізичними та пов'язаними з безпекою. Найпоширенішими перешкодами як у сільській, так і в міській місцевості є **страх мобілізації та наявність контрольно-пропускних пунктів**, що особливо впливає на чоловіків призовного віку. Як результат, багато чоловіків самостійно обмежують своє пересування через побоювання бути мобілізованими.¹⁴

Проблеми з транспортом є поширеними, особливо в **сільській місцевості**, де 79% ключових інформантів у сільській місцевості повідомляють про відсутність громадського транспорту, порівняно з лише 24% у міських районах (рис. 9: порівняння міських і сільських районів). Крім того, 64% ключових інформантів у сільській місцевості вказали на високі транспортні витрати (проти 41% у міських районах), що може бути пов'язано з більшою потребою в індивідуальних транспортних послугах у сільській місцевості через відсутність регулярного громадського транспорту.

Серед інших бар'єрів як у сільських, так і в міських громадах – велика відстань до адміністративних центрів, поганий стан доріг та нестача водіїв. Особливо серйозна ситуація склалася в Миколаївській області, де багато громад не мають муніципального або організованого транспортного сполучення, що змушує мешканців покладатися на власні сили, щоб дістатися до адміністративних центрів.

Рисунок 9. Перешкоди, що не дозволяють людям вільно пересуватися (сільська/міська місцевість)

¹⁴ УВКБ ООН. (2025, вересень). УКРАЇНА. Аналіз у сфері захисту. Війна швидко не завершується. Вплив війни на захист цивільного населення в Україні.

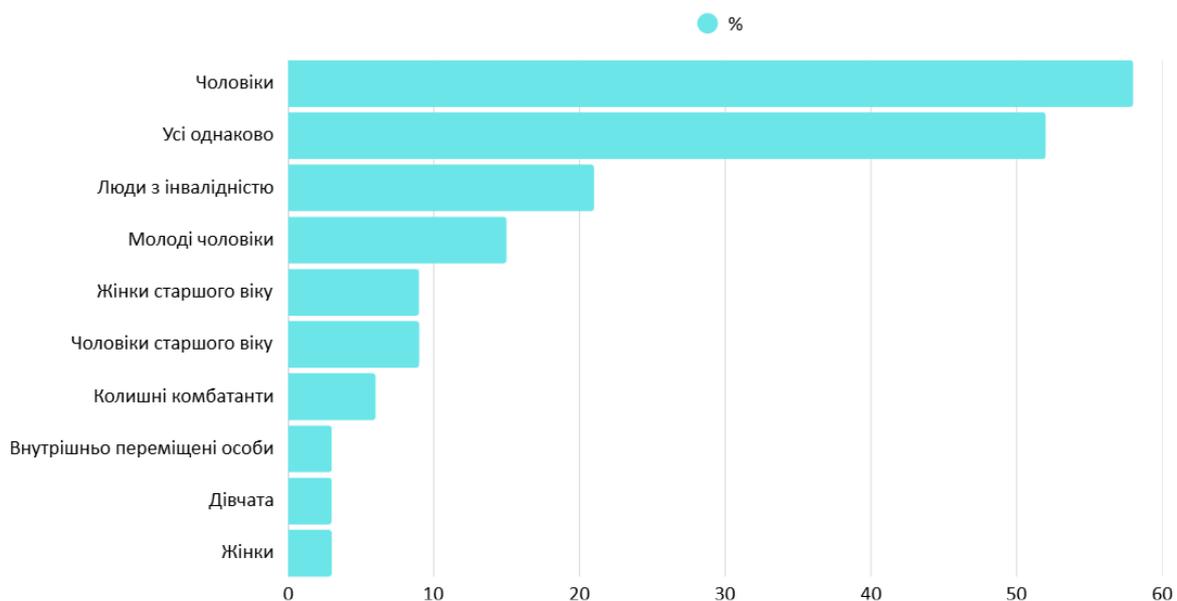
У Донецькій області на свободу пересування додатково впливає погіршення безпекової ситуації, що обмежує пересування навіть у межах населених пунктів через повітряні атаки. За словами КІ:

«Дороги контролюються FPV (дронами з видом від першої особи); пересуватись містом небезпечно».

КІ також повідомляли про постійні обстріли та наголошували на необхідності соціального транспорту для вразливих груп, особливо у зв'язку з евакуацією, що триває.

Як і в попередньому раунді, чоловіки, як і раніше, є найбільше потерпають від обмежень свободи пересування (58%), тоді як більше половини респондентів зазначили, що обмеження свободи пересування стосуються «всіх» (рис. 10). Також часто згадувалися особи з інвалідністю та люди старшого віку, які залежать від доступного транспорту та послуг соціальної підтримки.

Рисунок 10. Соціальні групи, які найбільше відчувають обмеження свободи пересування

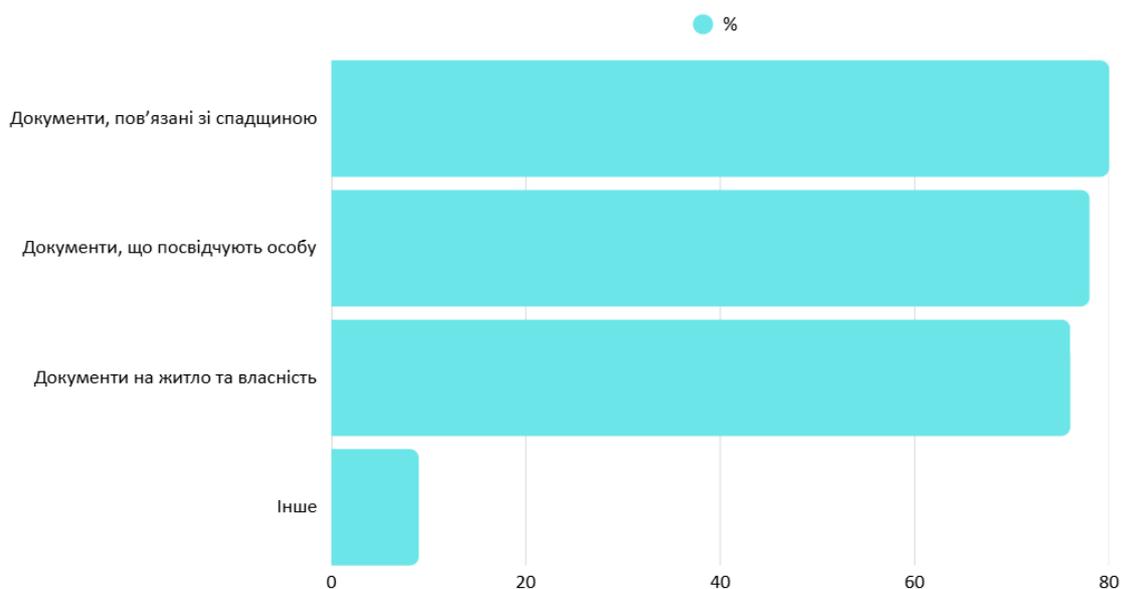
Загалом, відсутність транспорту в сільських населених пунктах, самообмеження, пов'язані з мобілізацією, та обмеження, пов'язані з безпекою, залишаються основними факторами, що обмежують свободу пересування в областях, де здійснюється моніторинг. Ці перехресні бар'єри ускладнюють доступ до основних послуг та засобів до існування, посилюючи існуючу **вразливість** та збільшуючи **потребу в організованих послугах перевезення**, особливо в **прифронтових районах**.

Цивільний стан та документи

Процес видачі та поновлення особистих документів у областях, де здійснювався моніторинг, залишається складним. Ключові інформанти повідомляють, що в окремих випадках труднощі є поширеним явищем: 66% з них згадують про проблеми. Лише 18% вказали, що проблем не було, що на 23% менше, ніж у попередньому раунді. Як і в попередніх звітах, основними проблемами є поновлення або видача особистих документів. Ці проблеми часто пов'язані з втратою документів або неможливістю потрапити до адміністративних установ, особливо в прифронтових або віддалених громадах.

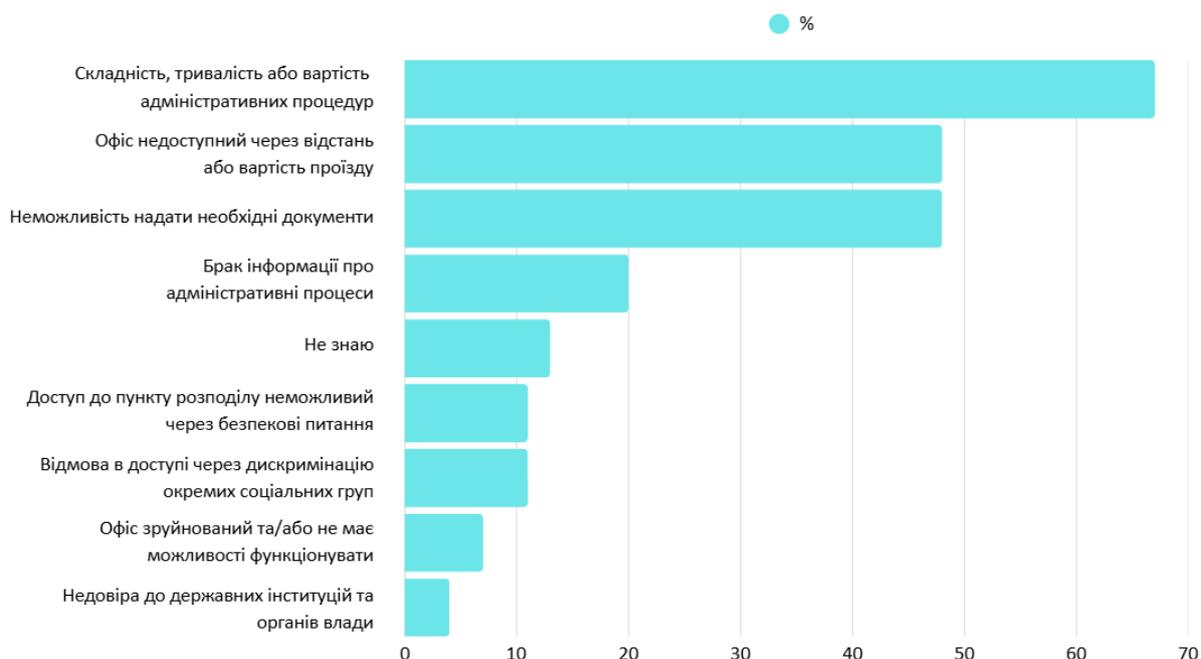
Як і в попередньому раунді, найчастіше проблеми стосуються **документів, пов'язаних зі спадщиною (80% ключових інформантів вказали на це)**, за ними йдуть **документи, що посвідчують особу (78%)**, та **документи на житло та право власності на майно (76%)** (рис. 11).

Рисунок 11. Типи документів, про відсутність або складність доступу до яких найчастіше згадують

Основними перешкодами, пов'язаними з отриманням та/або поновленням особистих документів, залишаються **складні адміністративні процедури (67%)**, **відстань і витрати на транспорт (48%)**, **відсутність необхідних документів для оформлення процедур (наприклад, доказ права власності у випадках продажу нерухомості) (48%)** та **обмежена інформація про адміністративні процедури (20%)** (рис. 12).

Рисунок 12. Основні бар'єри для отримання документів

Найбільш критичною ситуація залишається в Миколаївській області, де **100% ключових інформантів** повідомили про існуючі бар'єри, такі як неможливість дістатися до центрів адміністративних послуг через відсутність громадського транспорту та складні процедури.

Як і в попередньому раунді, ключові інформанти зазначили, що для подолання цих перешкод люди зазвичай звертаються за допомогою до державних установ та місцевих органів влади, а також за юридичною допомогою до НУО, благодійних фондів та волонтерів. Коли послуги недоступні на рівні громади, люди часто змушені їхати до адміністративних центрів, особливо в громадах, де багато центрів адміністративних послуг переїхали. Один з ключових інформантів підкреслив, що:

«Багато людей живуть без документів; деякі з них є маргіналізованими, а багато хто стикається з ризиками насильства, торгівлі людьми та подібними небезпеками».

Кілька ключових інформантів також згадали про поточні проблеми, пов'язані з відновленням документів на житло та завершенням процесу е-Відновлення для людей, які були вимушені покинути евакуйовані райони. Щоб отримати необхідну допомогу, їм часто доводиться звертатися до адміністративних центрів обласного рівня або покладатися на неурядові організації.

Ще однією перешкодою для відновлення документів є страх мобілізації. Цей страх заважає чоловікам і молодим людям звертатися за адміністративними послугами. Така ситуація обмежує доступ до соціального захисту, а також можливості офіційного працевлаштування, що змушує людей звертатися до неформальної праці, яка, в свою чергу, має довгострокові наслідки, такі як втрата доступу до соціальних виплат, пенсійних

внесків тощо, що збільшує економічну вразливість. Один з ключових інформантів пояснив:

«Загроза мобілізації продовжує існувати. Люди уникають державних служб і працюють нелегально».

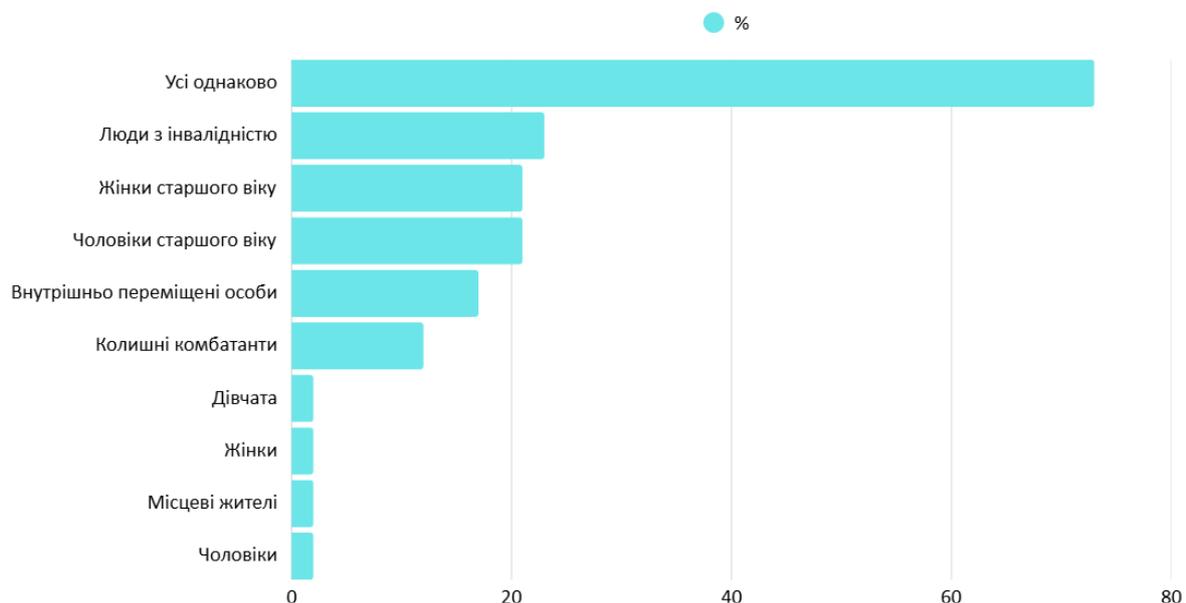
Рівень життя та зайнятість

За даними 70% ключових інформантів, **базові потреби** в їхніх громадах задовольняються лише на **помірному рівні**, що свідчить про те, що можливості задоволення основних потреб залишаються обмеженими. За повідомленнями, вразливі групи, включаючи осіб з інвалідністю, літніх людей, колишніх комбатантів та внутрішньо переміщених осіб, страждають більше за інших.

Хоча більшість респондентів вказали, що обмежена здатність задовольняти базові потреби впливає на населення в цілому, деякі групи зазнають більш серйозних наслідків. Ключові інформанти визначили **осіб з інвалідністю** як **найбільш вразливих**, що становить 23%, за ними йдуть люди старшого віку – 21% та внутрішньо переміщені особи – 17% (рис. 13).

Для цих груп населення особливо серйозними є труднощі з доступом до соціальних виплат та медичних послуг, що ускладнюються фізичними та соціальними обмеженнями, які впливають на їхню здатність забезпечувати стабільний дохід або шукати допомогу. Підтримка старших людей з боку держави та родини часто є недостатньою, що змушує їх значно скорочувати витрати навіть на найнеобхідніші потреби, такі як харчування та охорона здоров'я.

Рисунок 13. Соціальні групи, на яких найбільше впливають труднощі із нестачею життєво важливих ресурсів

У третьому раунді моніторингу загальна **ситуація з зайнятістю** в громадах, що підлягали моніторингу, була оцінена більш детально. За даними ключових інформантів, загальні умови зайнятості найчастіше оцінювалися як **«погані» (38%)** або **«середні» (37%)**, що свідчить про **постійні** проблеми з доступом до засобів до існування.

Найбільш критична ситуація залишається в Донецькій області, де 43% ключових інформантів охарактеризували умови зайнятості в своїх громадах як «дуже погані», 43% – як «погані» і лише 14% – як «середні» (рис. 14). Це, ймовірно, пов'язано з обмеженнями у сфері безпеки, переміщенням населення та переїздом підприємств.

Миколаївська область, здається, є другою за рівнем негативного впливу, де 63% респондентів повідомили, що умови зайнятості є поганими. Це питання є особливо актуальним, враховуючи, що деякі мешканці повертаються з інших регіонів і потребують стабільного доходу для забезпечення засобів до існування.

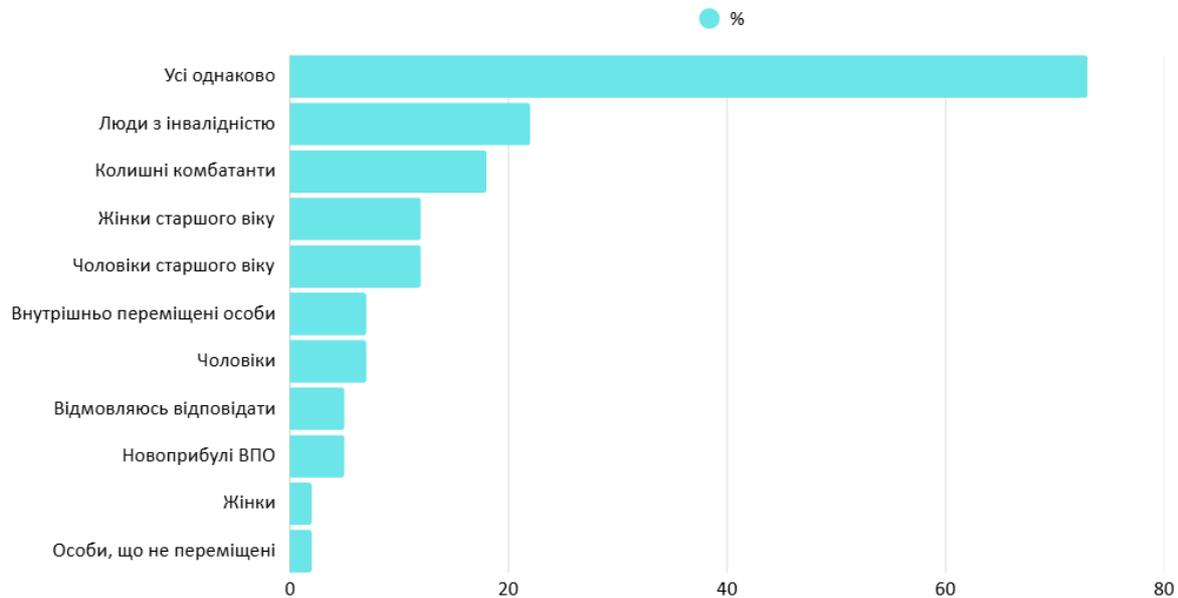
Рисунок 14. Можливості працевлаштування в регіонах

Найпоширеніші стратегії подолання труднощів включають скорочення витрат на харчування (70% респондентів вибрали цю відповідь як мінімум одну), неофіційну зайнятість (63%) та скорочення витрат на охорону здоров'я (63%). Це свідчить про зростання фінансового навантаження на домогосподарства, що змушує їх ставити на перше місце потреби, пов'язані з виживанням, а не довгострокове благополуччя, та збільшує ризик негативних наслідків для здоров'я та захисту.

За даними ключових інформантів, обмежені можливості працевлаштування **однаково** впливають **на всіх** людей (про це повідомили 73% респондентів), а також на осіб з інвалідністю (22%) та колишніх комбатантів (18%) (рис. 15).

Рисунок 15. Групи, на які найбільше впливають обмежені можливості працевлаштування

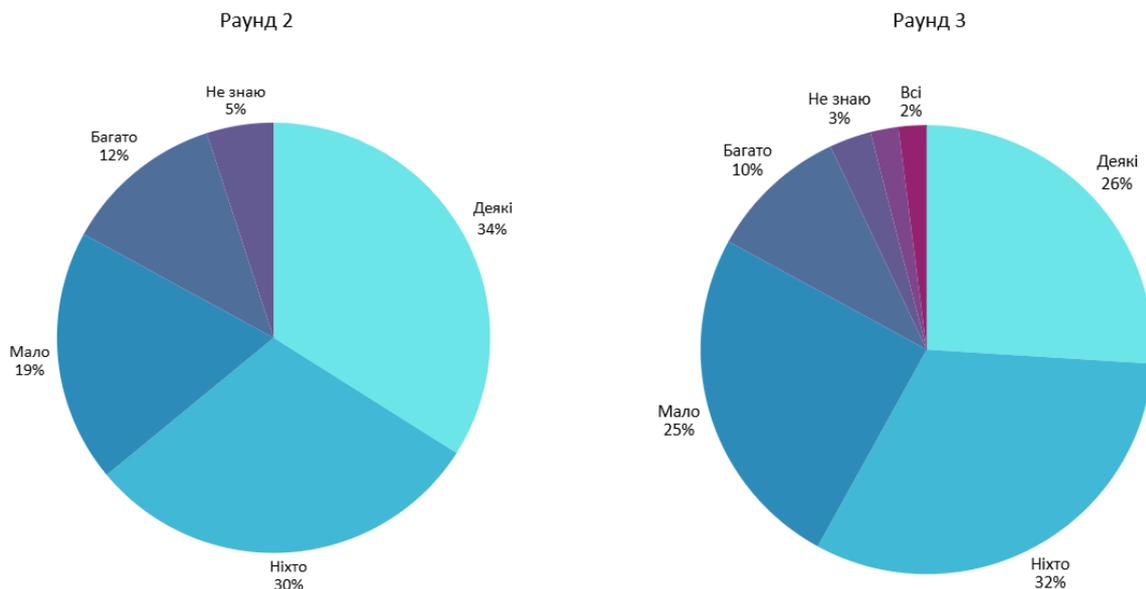
Щодо програм, спрямованих на поліпшення доступу до зайнятості, найчастіше згадувалися **програми професійного навчання (42%)**, **центри зайнятості або служби з підбору роботи (38%)** та **підтримка малих підприємств/стартапів (35%)**.

Житло, земля та майно

Результати цього раунду моніторингу показують, що **більше половини** ключових інформантів повідомили, що частина населення в їхніх громадах продовжувала проживати в **пошкоджених, недобудованих або інших непридатних для проживання будівлях**, що залишалося серйозною проблемою (рис. 16).

Водночас частка відповідей, віднесених до категорії «**деякі**», зменшилася, ймовірно, перейшовши до категорії «**мало**». Аналогічно, категорія «**багато**» незначно зменшилася, що відповідає загальній тенденції до дуже поступового поліпшення порівняно з попередніми раундами моніторингу.

Рисунок 16. Частка людей, що проживають в зруйнованих або непридатних для життя будівлях

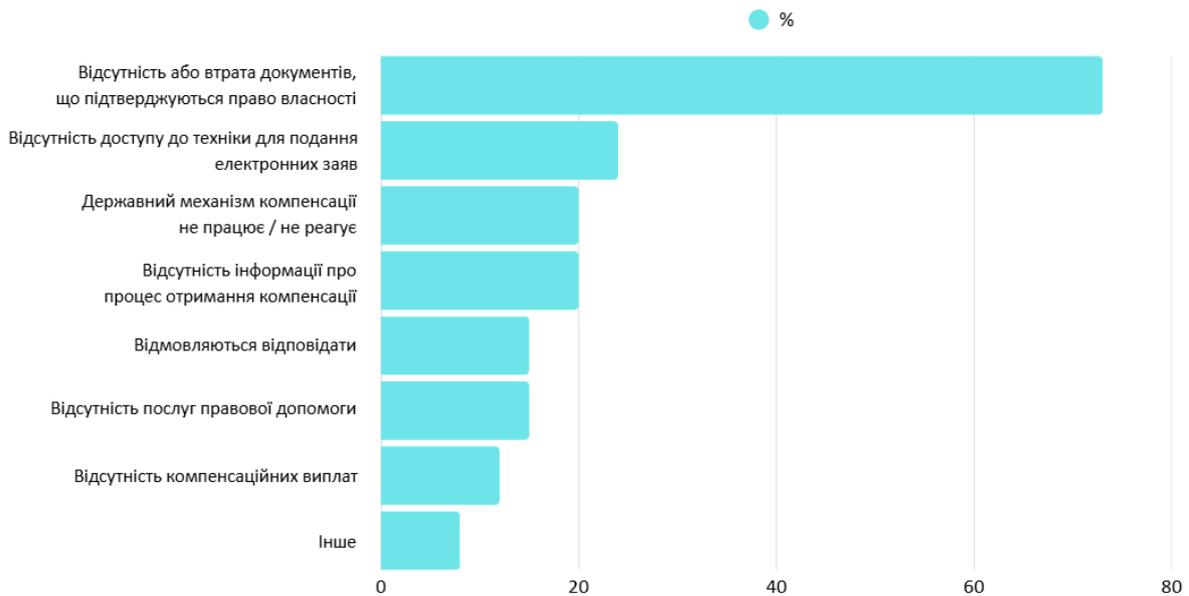
Порівняно з попереднім раундом моніторингу, частка ключових респондентів, які повідомили, що мешканці їхніх громад можуть легко отримати фінансову компенсацію за пошкоджене житло, зменшилася з 90% до 79%, що свідчить про помітне погіршення ситуації.

Водночас основною перешкодою для отримання такої компенсації залишається **відсутність або втрата документів, що підтверджують право власності на майно (73% KI)** (рис. 17). Ця перешкода є загальною для всіх областей, однак у **Миколаївській області 100%** ключових інформантів вказали її як **критичну перешкоду**. Повертаючись додому, мешканці часто стикаються зі складними юридичними та адміністративними перешкодами, намагаючись отримати доступ до державних програм відновлення житла. Ці виклики включають перевірку права власності на будинок і землю, виконання вимог щодо документації та покриття пов'язаних з цим високих процедурних витрат. У поєднанні з постійним обмеженим доходом та недостатньою підтримкою ці перешкоди значно ускладнюють можливість домогосподарств отримати державну компенсацію та

відбудувати свої будинки, залишаючи багатьох у небезпечних умовах проживання та потребуючи гуманітарної допомоги.

Крім того, 24% ключових інформантів відзначили **проблеми, пов'язані з цифровими технологіями**, зокрема відсутність пристроїв, необхідних для подання електронних заяв. Ще 20% підкреслили, що **державні механізми компенсації** на практиці не працюють або що люди не мають достатньої інформації про те, як ними скористатися.

Рисунок 17. Головні бар'єри для отримання фінансової компенсації за пошкоджене житло

Відповідно до висновків дослідження PIN – «Право на захист»¹⁵ 2025 року щодо розривів у компенсаціях за житло, в рамках цього раунду моніторингу захисту також було поставлено запитання про перешкоди у використанні отриманої компенсації. За даними ключових інформантів, 53% зазначили, що сума компенсації є недостатньою для завершення ремонту; 43% повідомили, що для завершення ремонту люди мусять використовувати особисті заощадження або зовнішню допомогу; а 18% вказали на труднощі з пошуком підрядників через їхню обмежену кількість та завищені ціни.

¹⁵ Right to Protection (R2P) & People in Need (PIN). (5 серпня 2025). Компенсація за знищене житло як інструмент захисту порушених війною прав

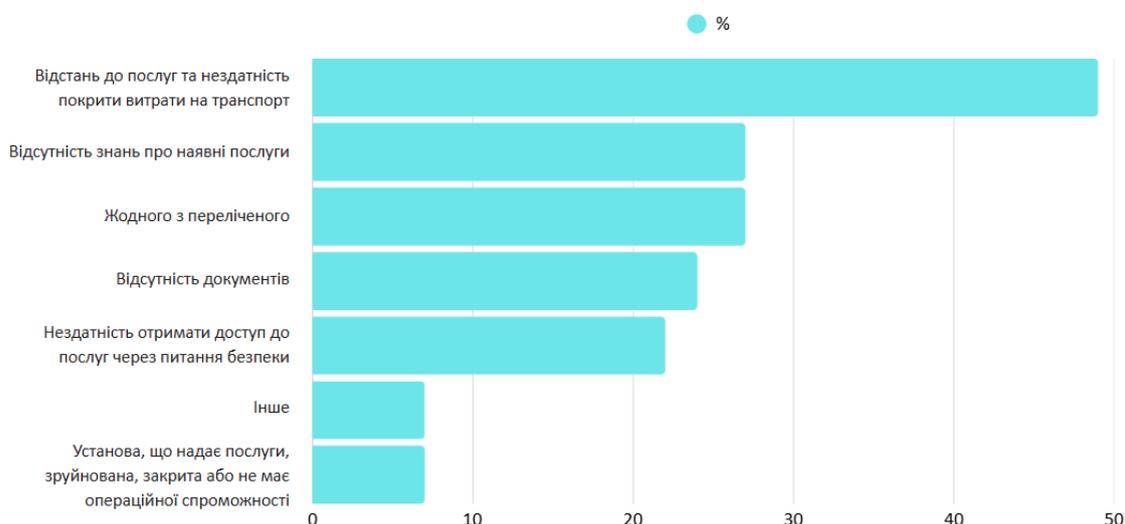
Соціальні послуги

95% ключових інформантів (порівняно з 97% у попередньому раунді) у всіх п'яти областях, де проводився моніторинг, повідомили, що хоча основні соціальні послуги, що надаються державою, технічно доступні в їхніх громадах, **перешкоди для доступу до них залишаються**.

Майже половина (49%) ключових інформантів зазначили, що **відстань до місць надання послуг та неможливість покрити транспортні витрати** залишаються основними перешкодами (рис. 18). Крім того, 27% підкреслили **недостатню поінформованість про доступні послуги**; 24% вказали на **відсутність необхідних документів**; а 22% зазначили, що **обмеження, пов'язані з безпекою**, ускладнюють доступ. Водночас 27% ключових респондентів повідомили про відсутність перешкод у доступі до соціальних послуг.

Обмежений або непостійний доступ до соціальних послуг призводить до погіршення умов життя, посилення соціальної ізоляції та підвищення економічної вразливості. Люди змушені самостійно задовольняти свої потреби, що може сприяти поглибленню бідності, накопиченню боргів, неформальній зайнятості або переселенню в пошуках допомоги. Деякі ключові інформанти також зазначили, що недостатня підтримка може збільшити психологічний стрес і недовіру до державних інституцій, а в деяких випадках сприяти маргіналізації, підвищенню ризиків експлуатації та загальному погіршенню фізичного та психосоціального благополуччя людей.

Рисунок 18. Основні бар'єри у доступі до соціальних послуг

Безпека

Загалом, трохи більше половини ключових інформантів повідомили, що почуваються відносно безпечно у своїх громадах (53%), що на 11 процентних пунктів менше, ніж у попередньому раунді, а 47% інформантів вказали на низький або критичний рівень безпеки, описуючи ситуацію як погану або критичну.

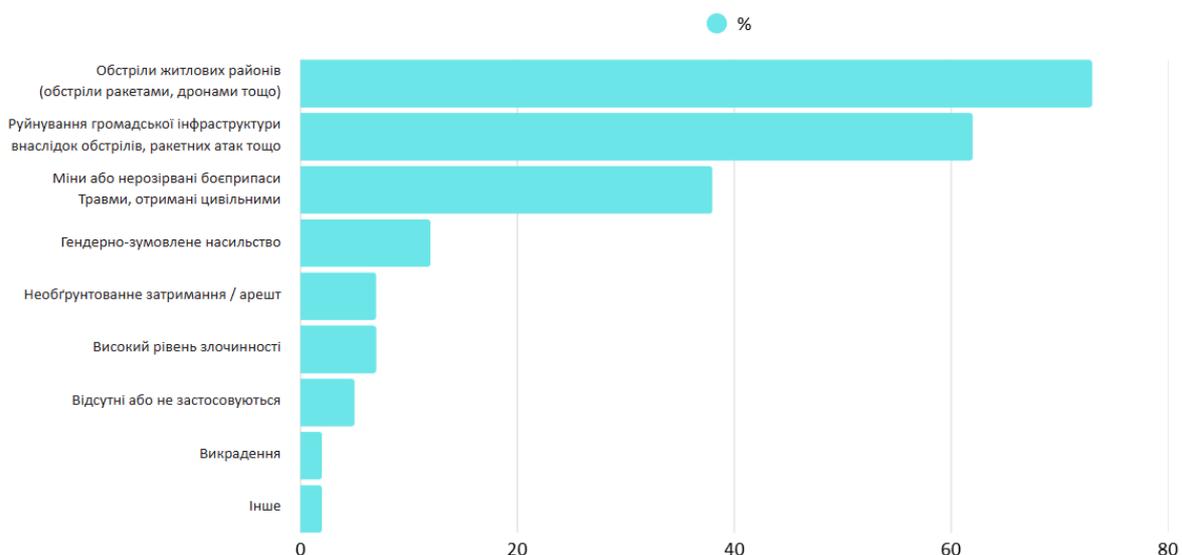
Ця тенденція значною мірою зумовлена погіршенням безпекової ситуації в усіх областях, особливо в Донецькій області, де 80% ключових респондентів оцінили умови як погані або критичні. Аналогічно, у Харківській області 60% респондентів описали ситуацію у своїх громадах як погану.

Щодо доступу до укриттів, 67% ключових респондентів повідомили, що у їхніх громадах є укриття. Найгірша ситуація спостерігається в Миколаївській області, де 61% інформантів заявили, що не мають доступу до укриттів. Хоча ця проблема загалом однаково впливає на всіх людей (66%), ключові інформанти наголосили, що особи з інвалідністю (31%) та люди старшого віку (21%) є групами, які найбільше постраждали, що відображає постійні перешкоди, пов'язані з фізичними можливостями та пересуванням, а також підвищену загрозу життю цих груп під час повітряних атак.

Що стосується загальних безпекових умов, ключові інформанти найчастіше повідомляли про атаки на житлові райони, включаючи ракетні удари та атаки безпілотними літальними апаратами, як про головну проблему безпеки (73%) (рис. 19).

За цим слідує пошкодження цивільної інфраструктури (62%), що продовжує порушувати доступ до послуг та задоволення основних потреб. Наявність наземних мін та нерозірваних боєприпасів була відзначена 38% респондентів, особливо на прифронтових та нещодавно постраждалих територіях, де пересування залишається дуже обмеженим. Крім того, 12% ключових інформантів відзначили ризики, пов'язані з ГЗН, хоча такі інциденти, ймовірно, не реєструються в повному обсязі через їхню чутливість та обмежене розкриття інформації.

Рисунок 19. Основні безпекові проблеми в громаді

Рекомендації

- **Посилити підтримку у сфері забезпечення транспорту та пересувань, а також розширити цільову допомогу для людей старшого віку, осіб з інвалідністю та сільських громад, забезпечивши більш повне включення цих груп до гуманітарних програм. Розширити системи підтримки на рівні громад, щоб допомогти їм забезпечити доступ до укриттів від повітряних атак та іншої допомоги, що рятує життя, зокрема під час евакуацій та інших надзвичайних ситуацій.**
- **Надавати цільову фінансову підтримку та підтримку для забезпечення засобів до існування, включаючи грошову допомогу, професійне навчання та програми підтримки доходу/утворення, включаючи малі та середні гранти, особливо для домогосподарств, які постраждали від переміщення, незахищеності або високої економічної вразливості.**
- **Продовжувати підтримувати доступ до компенсації за житло та оформлення документів, пропонуючи цільову допомогу з юридичних питань та у сфері захисту та консультації для домогосподарств, які мають труднощі з отриманням або поновленням необхідних документів, особливо для ВПО, осіб, що повернулись, людей старшого віку та осіб з інвалідністю. Співпраця з органами місцевими влади може допомогти спростити процедури та охопити важкодоступні громади. Гуманітарні організації повинні продовжувати надавати допомогу (ремонт житла/грошові кошти на ремонт) у випадках, коли домогосподарства не мають права на державну компенсацію, особливо для забезпечення готовності до зими.**
- **Посилити доступ до життєво важливих послуг, включаючи медичні послуги, ВСГ, освіту та програми реабілітації, особливо в прифронтових районах. Адаптувати надання послуг для подолання фізичних, транспортних та цифрових бар'єрів, забезпечуючи доступ до підтримки для вразливих груп населення.**
- **Надавати психосоціальну та освітню підтримку дітям, включаючи розважальні та позашкільні заходи, спеціальні програми для подолання наслідків дистанційного навчання та заходи з охорони психічного здоров'я для зменшення стресу, спричиненого порушенням соціалізації та обмеженнями у пересуванні.**
- **Підтримувати економічну участь жінок шляхом надання гнучких можливостей працевлаштування, доступу до професійного навчання, допомоги у поєднанні обов'язків по догляду за членами сім'ї та заробітку, а також покращення поширення інформації про доступні послуги у сфері соціального забезпечення, фінансів та захисту.**
- **Сприяти реінтеграції та підтримці колишніх комбатантів у співпраці з відповідними органами влади, зосередившись на допомозі в працевлаштуванні, програмах реабілітації, психосоціальній підтримці та навігації бюрократичними процесами для отримання пільг та послуг.**
- **Покращити поширення інформації та обізнаність, використовуючи цифрові, мобільні та громадські канали, щоб забезпечити інформування населення про доступні послуги, процедури оформлення документів та механізми надання допомоги.**

Додатки

Список скорочень

Скорочення	Повна назва
ГЗН	Гендерно зумовлене насильство
ВНА	Bureau for Humanitarian Assistance
USAID	United States Agency for International Development
DRC	Danish Refugee Council
МТП	Місце тимчасового перебування
ЦНАП	Центр надання адміністративних послуг
ПТСР	Посттравматичний стресовий розлад
ВПО	Внутрішньо переміщена особа
FPV	Вид від першої особи
КІ	Ключовий інформант
ВСГ	Вода, санітарія та гігієна

Цей звіт був підготовлений чеською гуманітарною організацією «Людина в біді» за підтримки Швейцарії наданій через Швейцарську агенцію з розвитку та співробітництва (SDC). Погляди та думки, висловлені у звіті, належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Швейцарської агенції з розвитку та співробітництва (SDC). Швейцарська агенція з розвитку та співробітництва (SDC) не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, яку містить звіт.